

GUÐRÚN VALA ELÍSDÓTTIR

LANDNEMASKÓLINN II: RÝNT Í GERÐ OG NOTKUN NÁMSKRÁR Í FULLORÐINSFRÆÐSLU

Viðfangsefni þessa greinar er umfjöllun meistaraverkefnis míns, Landnemaskólinn II: rýnt í gerð og notkun námskrár í fullorðinsfræðslu. Umrædda námskrá vann ég og þróaði í starfi mínu sem verkefnastjóri og náms- og starfsráðgjafi hjá Símenntunarmiðstöðinni á Vesturlandi. Landnemaskólinn II var gefinn út hjá Fræðslumiðstöð atvinnulífsins árið 2011 og fékk vottun til tilraunakennslu hjá mennta- og menningarmálaráðuneytinu 2012 og aftur 2014. Markmið ritgerðarinnar var að skoða tengsl námskrárinnar Landnemaskólans II við áherslur í fræðilegri umfjöllun um námskrágerð, nám fullorðinna og fjölmennningarlegt nám. Ég skoðaði hvað einkennir fullorðna námsmenn, hvaða áherslur þarf að hafa að leiðarljósi í námi fullorðinna og hvernig Landnemaskólinn II mætir þeim. Ég dró fram aðalatriðin í fjölmennningarlegri menntun og kennsluháttum og gerði grein fyrir því hvernig þær áherslur koma fram í námskránni. Enn fremur rýndi ég í Landnemaskólann II frá sjónarhorni fræðilegra aðferða við mat á skólastarfi.

Helstu niðurstöður eru þær að námskráin Landnemaskólinn II þarf að vera sveigjanleg í framkvæmd en uppfyllir kröfur um námskrárviðmið, hentar til fullorðinsfræðslu innflytjenda og er gagnleg viðbót í málaflokkinn fræðslumál erlendra námsmanna.

LANDNEMASKÓLINN II

Aðdragandi verkefnisins var í starfi mínu hjá Símenntunarmiðstöðinni á Vesturlandi, þar sem ég sé um fræðslumál fyrir innflytjendur og sinni ráðgjöf. Eitt af skilgreindum viðfangsefnum verkefnastjóra eru þróunarverkefni og námskrágerð og fellur gerð Landnemaskólans II þar undir. Ég hafði kynnst mörgum innflytjendum, en margir þeirra óskuðu eftir fleiri námstækifærum og úr varð að ég gerði óformlega þarfagreiningu um hvers konar nám myndi henta. Niðurstöðurnar leiddu af sér grind að námskeiði sem ákveðið var að kenna til reynslu og skrifa námskrá um leið. Vottun fékkst til tilraunakennslu 2012 og aftur 2014. Námskráin Landnemaskólinn II var skrifuð fyrir fullorðna innflytjendur árið 2010 og gefin út af FA 2011.

Markmiðið með M.Ed. ritgerð minni var rýna í gerð og notkun námskrárinnar. Ég vildi skoða fræðilegar áherslur við námskrágerð, hvað einkennir nám fullorðinna og nám fólks af erlendum uppruna, auk þess að meta hvort og hvernig hafi tekist að ná markmiðum Landnemaskólans II.

Lagt var upp með fjórar rannsóknarspurningar:

1. Hvaða áherslur í gerð nýrra námskráa má greina við gerð Landnemaskólans II?
2. Hvernig hentar Landnemaskólinn II til kennslu fullorðinna?
3. Hvernig koma áherslur í fjölmenningu fram í Landnemaskólanum II?
4. Hvernig tókst að ná markmiðum námskrárinnar Landnemaskólans II við framkvæmd?

Hér á eftir verður hverri spurningu svarað fyrir sig.

1. Áherslur í gerð Landnemaskólans II mátaðar við ýmsar nálganir í námskráfræðum.

Áherslur eru dæmigerðar miðað við þrjúþætta nálgun bandarísku námskráfræðinganna Marsh og Willis (2003) við skipulag, framkvæmd og upplifun náms. Þegar námskrá er skipulögð velta menn því fyrir sér hvaða þekking sé þess virði að hún sé kennd. Þá hvers konar plagg námskráin eigi að vera og á hvaða hátt skuli framkvæma hana, meta og breyta. Eins þarf að skoða hvernig hún reynist í kennslustofunni (Marsh og Willis, 2003). Sígilt módel Tylers um hvert sækja eigi þá þekkingu sem á að vera í námskrá, snýst um samspil þriggja þátta þ.e. einstaklingsins, samfélagsins og námsgreinarinnar.

Guðrún Vala Elísóttir

Með því er átt við hverjar séu námslegar þarfir einstaklingsins, hvaða kröfur samfélagið geri til menntunar og hverjar séu faglegar kröfur námsgreinarinnar (Tyler, 1949). Við gerð Landnemaskólans II var þetta haft til hliðsjónar.

Aðrir kennismiðir, til dæmis Walker, telja lýsandi nálgun eiga betur við námskrárgerð eða það sem fólk í raun gerir út frá eigin gildum og skoðunum. Walker fjallar um þrjú stig í námskrárgerð, þ.e. útgöngustað, ígrundun og hönnun (Walker, 1971). Í listrænni nálgun Eisners við námskrárgerð er gert ráð fyrir því að raunveruleikinn sé margþættur og fólk skilji hlutina á mismunandi hátt. Þess vegna má líkja þeim sem fást við námskrárgerð við listamann sem velur hvernig hann kemur sköpun sinni til skila. Eisner telur að markmið eigi ekki endilega að vera skýr og þau megi jafnvel setja eftir að kennsla sé hafin. Hann vill að tekið sé tillit til áhuga nemenda og þess hvers konar menntunar samfélagið þarfnast (Eisner, 1979). Í fullorðinsfræðslu skipta einmitt hagnýt atriði í námi mestu fyrir einstaklinginn. Námskrár sem eru skrifaðar fyrir fullorðna námsmenn verða að hafa sveigjanleika til að mæta þörfum þeirra, annars eru litlar líkur á að þær skili tilætluðum árangri.

Í upphafi gerðar Landnemaskólans II var gerð þarfagreining og mið tekið af óskum og þörfum innflytjenda. Nemendur á fyrsta námskeiðinu höfðu tækifæri til að hafa áhrif á námskrána.

Þrátt fyrir að stuðst hafi verið við viðmið FA um námskrárgerð voru hugmyndir óljósar um hvaða þekkingu væri þess virði að kenna. Engar opinberar reglugerðir eða stefna var til að styðjast við um fræðslumál innflytjenda og niðurstaða þarfagreiningarinnar var bundin við innflytjendur á Vesturlandi.

2. Hvernig hentar Landnemaskólinn II til kennslu fullorðinna?

Fullorðnir læra best þegar þeir eru tilbúnir til þess en síður ef þeir sjá ekki ástæðu til þess að læra. Hvati til náms er meðal annars viðleitni til að bæta eigin frammistöðu. Landnemaskólinn II er ætlaður innflytjendum sem hafa búið á Íslandi einhvern tíma og eru líklega fremur tilbúnir til náms en þeir sem eru nýkomnir til landsins, þeir átta sig á hvaða þekkingu og upplýsingar þá vanhagar um. Þrjú lögmál Thorndikes (1928) um hvatningu til náms; um áhrif, endurtekningu og það að vera reiðubúinn, geta átt við um Landnemaskólann II, sérstaklega það síðastnefnda (Thorndike, Bregman, Tilton, og Woodyard, 1928). Í samanburði við fullyrðingar Knowles (1998) um fræðslu fullorðinna má segja að gagnsemi Landnemaskólans II ætti að vera skýr því námsgreinarinnar byggja á óskum og þörfum innflytjenda sjálfra. Námið byggir á þeirra forsendum, þ.e. á reynslu þeirra sem innflytjenda, og framboð helst í hendur við fjölda innflytjenda og aukna þörf fyrir nám. Það tengist raunverulegum aðstæðum og byggist á þarfagreiningu. Í forsendum Landnemaskólans II sem og í öðrum námskrám FA, er tíundað hvernig kennsluáðferðir skuli sniða við hæfi fullorðinna námsmanna. Það sem tíundað er í námskránni byggir á fræðilegum forsendum í fullorðinsfræðslu. Í tilraunakennslu á námskránni komu vel í ljós fjölbreytileg einkenni fullorðinna námsmanna sem stunduðu nám á eigin forsendum. Af því var sú ályktun dregin að Landnemaskólinn II henti til kennslu fullorðinna innflytjenda, enda hefur ekki annað komið á daginn.

3. Fjölmennningarlegar áherslur í Landnemaskólanum II.

Námskráin byggir á þeirri hugmynd að fræðsla fyrir innflytjendur sé mikilvæg fyrir gagnkvæma aðlögun í samfélaginu og að menntun sé ein leið til þess að sameina fólk af ólíkum uppruna og til að auðvelda samskipti. Hún er viðleitni til þess að bjóða upp á hagnýtt nám til þess að auðvelda innflytjendum að taka þátt í samfélaginu á Íslandi. Samkvæmt Crowder getur fjölmennningarleg menntun ýtt undir jöfnuð og félagslegt réttlæti (Crowder, 2013). Landnemaskólinn II er tækifæri til menntunar, hún er opinber og getur nýst til grundvallar við samfélagslegar breytingar og/eða aðlögun. Sýnileiki námskeiða og námskráa sem sniðin eru að innflytjendum, eins og Landnemaskólinn II er, getur nýst við að auka þekkingu starfsfólks fræðslumiðstöðva og í menntunargeiranum á fjölmennningarlegum málefnum. Guðrún Péturs-

dóttir útskýrir fjölmenningarlega kennslu þannig að hún sé hugtak um aðferðir sem geta nýst sem ákveðnar lausnir til að takast á við vanda í fjölmenningarlegum samfélögum (Guðrún Pétursdóttir, 2003). Almennt séð má segja að Landnemaskólinn II geti nýst sem þess konar lausn. Mælt er með að kennsla fullorðinna námsmanna af erlendum uppruna sé fjölbreytt og í forsendum Landnemaskólans II er ætlast til þess að kennsla sé einstaklingsmiðuð þannig að hæfileikar, færni og áhugi hvers og eins séu höfð að leiðarljósi. Sömuleiðis er því beint að leiðbeinendum að beita sveigjanlegum og fjölbreyttum kennsluháttum og aðlaga námsþætti að þörfum námsmanna með ólíkan menningarlegan bakgrunn, reynsluheim og námsgetu. Niðurstaðan er sú að Landnemaskólinn II er fjölmenningarleg námskrá og fjölmenningarlegar áherslur koma fram í henni. Þó eru þær takmarkanir á námskránni að í henni er ekki að finna beinar leiðbeiningar við gagnkvæma aðlögun, engar áherslur eru í henni gegn fordómum né fjölmenningarleg fræðsla. Eftir á að hyggja hefði slík námsgrein verið gagnlegur þáttur í námskránni.

4. Markmið námskrárinnar Landnemaskólans II í framkvæmd.

Landnemaskólinn II var kenndur í tilraunaskyni hjá Símenntunarmiðstöðinni á vorönn 2010 og voru námsmenn alls ellefu frá sex löndum. Sjö námsgreinar töldust uppfylla tilgang námsins, þ.e. að bjóða upp á hagnýtt nám til að auðvelda innflytjendum að taka þátt í íslensku samfélagi. Kennslumat var framkvæmt á fyrsta þrepi eftir líkani Kirkpatrick's en þar sem nemendur höfðu verið virkir þátttakendur allan tímann og lagt sitt af mörkum var matið fremur óformlegt og í formi svo nefnds „rýnihóps“ (Kirkpatrick og Kirkpatrick, 2006). Verkefnastjóri skræði ummæli þátttakenda um Landnemaskólann II og voru þau jákvæð og bentu til þess að námið hefði verið gagnlegt. Hér má sjá nokkur dæmi um ummæli nemenda (munnlegar heimildir, júní 2010):

- „Best var að læra um stéttarfélögin og fá að vita að ég gat fengið styrk til að kaupa gleraugu fyrir strákinn minn.“
- „Ég kunní allt um að stofna fyrirtæki, en ég lærði orðin og að tala um það á íslensku.“
- „Stella í orlofi var skemmtileg.“
- „Gott að læra um vegi og veður, og líka gott að vita um bensínlykil (innskot: dæluylkil).“
- „Mjög gaman!“
- „Frábært að vita núna um Halldór Laxness.“

Ég sendi fyrirspurnir til forstöðumanna fræðslumiðstöðva um reynslu þeirra af námskránni Landnemaskólans II. Svör bárust frá fjórum fræðslumiðstöðvum og miðað við upplýsingar frá þeim er ljóst að námsmenn þeirra voru almennt ánægðir með framkvæmdina á námskránni.

Þrjár af þessum fræðslumiðstöðvum gerðu breytingar á útfærslum. Námsþáttum var sleppt, annars vegar vegna þess að nemendur höfðu fengið sambærilega fræðslu í öðru námskeiði og hins vegar vegna þess að íslenskukunnátta var ekki nægileg og nemendur þurftu meira á öðrum þáttum að halda. Heimsóknnum á vinnustaði var bætt við í einu tilfelli og í öðru tilfelli var kennt meira í heilsufræði, sjálfstyrkingu, atvinnuleit og gerð ferilskráa. Í tveimur tilvikum, báðum í frumkvöðlafræði, var fengin aðstoð vegna tungumáls. Í öðru tilvikinu var fengin aðstoð hjá pólskum kennara og í hinu hjá túlki. Allir reyndu að aðlaga kennsluna eftir þörfum hópsins, innan ramma verkefnisins. Námskeiðsmat leiddi í ljós að nemendur voru ánægðir í heildina og gáfu námskeiðinu góða einkunn. Einn verkefnastjóri lét þess getið að nemendur af erlendum uppruna tækju allri íslensku og samfélagskennslu fegins hendi. Það bendir til þess að þörfin fyrir fræðslu fyrir innflytjendur sé til staðar, eins og ætla mátti.

LOKAORÐ

Tilgangur Landnemaskólans II, að bjóða upp á hagnýtt nám til að auðvelda innflytjendum að taka þátt í íslensku samfélagi, hefur að mínu mati náðst en í ljós kom að talsvert svigrúm þarf að vera til þess að hægt sé að koma til móts við þarfir námshópa og einstaklinga. Aðstæður eru ólíkar eftir staðsetningu fræðslumiðstöðva, atvinnulífi, samsetningu námshópa og öðrum einstaklingsbundnum þáttum. Þegar námskeið eru skipulögð í fullorðinsfræðslu er sjaldan hægt

að vita fyrirfram um fjölda þátttakenda eða þjóðerni þeirra, sem gerir undirbúning flóknari og enn meiri sveigjanleika nauðsynlegan. Allt þetta þarf að hafa í huga þegar skipuleggja á námskeið eftir námskránni.

Verkefnið hefur styrkt þá trú mína að menntun sé áhrifarík leið til þess að tryggja sem best að allir íbúar landsins njóti jafnra tækifæra og geti orðið virkir þátttakendur í samfélaginu. Það er íslensku samfélagi til gæfu að fólk sem hingað flyst fái tækifæri til þess að nýta hugvit sitt og hæfileika og eigi kost á jákvæðum náms- og starfsferli. Námskráin Landnemaskólinn II er önnur tveggja námskráa í fullorðinsfræðslu sem getur stuðlað að því.

Nokkar takmarkanir voru í þessu verkefni. Í fyrsta lagi var ég að rýna í gerð og notkun á námskrá sem ég skrifaði sjálf. Það reyndist mér því stundum torvelt að sýna hlutleysi, enda var ég mjög ánægð með það hafa komið námskránni á laggirnar og að hún sé notuð. Í öðru lagi eru fáar, ef nokkrar, rannsóknir til á íslenskum námskrám í fullorðinsfræðslu, ætluðum til kennslu innflytjenda. Það útilokar samanburð, en kom ekki á óvart, því málaflökkurinn *menntun innflytjenda* er fremur nýr af nálíni. Í þriðja lagi hætti mér til að rýna of mikið í útfærslu námskrárinnar en það er spennandi þáttur sem vert væri að rannsaka frekar. Áhugi minn liggur ekki síður í kennslustofunni en í námskrám og skýrslum. Áhugavert væri að rannsaka enn frekar ávinning þess fyrir innflytjendur að eiga kost á námi eins og Landnemaskólanum II. Ég hef þá trú að fleiri námskrár fyrir fullorðna innflytjendur komi til með að líta dagsins ljós og það er von mín að þessi ritgerð geti gagnast við þá smíði.

Ritgerðina tileinka ég öllum þeim innflytjendum sem ég hef kynnst og kennt eða veitt ráðgjöf á Íslandi. Þeir hafa veitt mér innblástur og ég hef lært meira um lífið en mér hefði tekist án þeirra.

HEIMILDIR

- Crowder, G. (2013). *Theories of Multiculturalism. An introduction*. Cambridge: Polity Press.
- Guðrún Pétursdóttir. (2003). *Allir geta eitthvað, enginn getur allt. Fjölmenningarleg kennsla frá leikskóla til framhaldsskóla*. (Hólar, Ed.). Reykjavík.
- Guðrún Vala Elísdóttir. (2016). *Landnemaskólinn II: rýnt í gerð og notkun námskrár í fullorðinsfræðslu*. Háskóli Íslands. Sótt af <http://hdl.handle.net/1946/26015>
- Kirkpatrick L.D. & Kirkpatrick J.D. (2006). *Evaluating Training Programs. The Four Levels*. (3. útg.). San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, Inc.
- Knowles, M. S., Holton III, E.F og Swanson, R. A. (1998). *The Adult Learner. The definitive Classic in Adult Educations and Human Resource Development*. (5. Útg.). Woburn: Butterworth-Heinemann.

- Marsh, C. J., & Willis, G. (2003). *Curriculum, Alternative approaches, ongoing issues*. Upper Saddle River: Merrill Prentice Hall.
- Thorndike, E.L., Bregman, E.O, Tilton, J.W. og Woodyard, E. (1928). *Adult Learning*. New York: Macmillan.
- Tyler, R. W. (1949). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago: University of Chicago Press.
- Walker, D. F. (1971). A naturalistic model for curriculum development, *80*(1), 51–65.

UM HÖFUNDINN

Guðrún Vala Elísdóttir er með M.Ed.-gráðu í stjórnun menntastofnanna, diplómugráðu í náms- og starfsráðgjöf, Dipl.Ed.-gráðu í sérkennslu og hugrænni atferlismeðferð og B.Ed.- og BA.-gráðu í mannfræði. Hún starfaði sem deildarstjóri við grunnskólann í Borgarnesi um árabíl en hefur frá árinu 2006 unnið sem verkefnastjóri og náms- og starfsráðgjafi hjá Símenntunarmiðstöðinni á Vesturlandi. Hún hefur sérhæft sig í fræðslumálum og ráðgjöf við innflytjendur.

ABSTRACT

The subject of this article is to discuss my master thesis *Landnemaskólinn II: rýnt í gerð og notkun námskrár í fullorðinsfræðslu* (School for Settlers II: examine the creation and the implement of a curriculum in adult education). I developed and established this curriculum as a project manager and a career counsellor at my work in Símenntunarmiðstöðin á Vesturlandi. Landnemaskólinn II was published by Fræðslumiðstöð atvinnulífsins in 2011 and was certified in 2012 and 2014 by the Ministry of Education.

The aim of this study was to explore theories and practices in relation to research field of curriculum theories, adult education and education of immigrants. I examined the curriculum Landnemaskólinn II in accordance to theoretical premises, paradigm and theories in the field of curriculum studies. Furthermore, I examine it within the field of adult education. I discuss multicultural education and reveal it in Landnemaskóli II. I studied Landnemaskólinn II with the focus of evaluation methods in education.

The conclusion is that the curriculum Landnemaskólinn II needs to be reflexive in practice but otherwise it fulfills the demands of curriculum according to paradigm and is a valuable addition to educational opportunities for adult immigrants.